

HET ONTSTAAN, DE GROEI EN DE TeloORGANG VAN DE PANTOFFELNIJVERHEID IN DE RUPELSTREEK

Ontstaan

De Rupelstreek wordt meestal vereenzelvigd met de baksteenindustrie, niet het minst door de indrukwekkende sporen die deze nijverheid in het land heeft nagelaten. Minder bekend is dat onze streek – en meer bepaald Terhagen – in het begin van de vorige eeuw ook de bakermat was van een andere prominent aanwezige nijverheid: de pantoffelindustrie.

De baksteen- en pantoffelnijverheid waren onlosmakelijk met elkaar verbonden. In de winterperiode werd er door de mannen nog klei gestoken, maar de vrouwen hadden in de koude wintermaanden heel wat minder om handen. Aangezien arbeiders in die tijd dagloners waren, moesten heel wat vrouwen die in de steenbakkerijen werkten op zoek naar een complementaire job. Jonge meisjes vonden doorgaans een plek om ‘te gaan dienen’ als dienstmeid in de stad of bij rijkere families in de buurt. Wie geen werk vond, nam genoegen met onder meer het handmatig vervaardigen van pantoffels. In de beginperiode ging het uitsluitend om thuiswerk, maar naarmate de vraag groeide ontstond er een heuse pantoffelnijverheid. Een bedrijfstak waarin vele honderden mensen, voornamelijk vrouwen, tewerkgesteld werden.

Het ontstaan van het pantoffelambacht in de Rupelstreek situeert zich op het einde van de 19de eeuw, met de ambachtelijke vervaardiging van een eerder primitief schoeisel: de zogenaamde ‘zelveinde sloef’, typisch blauw van kleur met rode bies. De pantoffels werden daarbij met de hand geweven op een houten leest. In het prille begin werden ze nog voornamelijk gedragen in laarzen of klompen, maar ze groeiden al snel uit tot een volwaardig - uitsluitend thuis te dragen - schoeisel.

Vervaardiging

Door het succes ontstonden de eerste schoenfabrikanten en -verdelers. Zij stelden de houten leesten in verschillende maten alsook de zelfkant ter beschikking: een machinaal geweven kluwen nestel van ongeveer 1 cm breed in blauwgrijze kleur. Soms ook rood of zwart, bruikbaar voor de fantasie. Het kluwen werd thuis ontrafeld (zelfen) en de einden aan elkaar gezet (zelveinde). Wanneer ze klaar waren met de pantoffels, trokken de arbeidsters naar de verdeler en werden ze voor het geleverde werk betaald. Daarbij was het van belang dat het gewicht van de pantoffels gelijk bleef met het oorspronkelijke gewicht van de grondstof. Omdat er wel eens wat verloren ging tijdens de vervaardiging, besproeiden sommige arbeidsters de pantoffels daarom met water om het gewicht tijdelijk te laten toenemen. Het vervaardigen van kinderpantoffels was het moeilijkst, omdat de bochten op de leest korter waren.

Bovenstaande foto is genomen omstreeks de eeuwwisseling. De houten leest is duidelijk zichtbaar op de schoot. Opmerkelijk is het opschrift op het bordje: "Wijlle laten ons trekke als Ielijkaards", wellicht een grapje van de fotograaf.

Deze foto dateert uit 1910 en is genomen bij de pantoffelfabriek van Lamberts. De arbeidsters tonen onafgewerkte zelfeinde sloefen. Het meisje links onderaan toont de repen stof, de zelfeinde. Tweede persoon links bovenaan is Emma Lamberts (1889-1928), dochter van Jan Baptist Lamberts (Tist de Goddo).

Bloei

In de nasleep van de Eerste Wereldoorlog kent de sector een grote bloei. De stof van de grote hoeveelheden achtergebleven soldatenoverjassen ('kapotjassen') bleek uitstekend geschikt als grondstof voor de pantoffels. De jassen werden in lappen versneden en vervolgens in repen verscheurd. Deze repen werden in de lengte aan elkaar gezet en op de leest verweven.

De stijgende productie zal uiteindelijk zorgen voor de opkomst van een volwaardige nijverheid. Ambachtelijke werkplaatsen groeiden geleidelijk uit tot fabrieken, waar machines hun intrede deden en tot massaproductie in staat waren. De traditionele zelfeinde sloef evolueerde gaandeweg naar een breed gamma aan allerhande gewone en luxepantoffels, vervaardigd in kameelhaar, vilt, buffel en leder. De producenten volgen de nieuwste ontwikkelingen op de markt op de voet. Zoals de Californiaschoen, met zijn speciale zachte tussenzool. Een dertigtal fabrieken, goed voor een productie van meer dan 50% van het totaal aantal in België geproduceerde pantoffels, groeit uit tot de trots van de streek.

Pantoffelstiksters aan het werk in de fabriek

De ondergang

De pantoffelnijverheid in de Rupelstreek kwam zwaar onder druk te staan als gevolg van de enorme stijging van de invoer van pantoffels. Die nam vooral na de Tweede Wereldoorlog een hoge vlucht, onder meer door de versoepeling van de invoer van gebruiksgoederen als gevolg van de schaarste. Marcel Serrien, de voorzitter van Unipan, de Unie der pantoffelfabrikanten, luidt in 1949 de alarmbel en spreekt van een jaarlijkse import van 12 miljoen pantoffels, vaak tegen dumpingprijzen. Bovendien moesten groothandelaren hun voorraad ver op voorhand bestellen bij de Belgische fabrikanten, terwijl leveringen uit bijvoorbeeld Tsjechoslowakije op amper 4 dagen konden worden uitgevoerd. Tegelijk bleef de export minimaal omdat andere landen zich door middel van taksen en invoervergunningen protectionistisch opstelden. Een

mooi voorbeeld is Nederland, dat voor de oorlog maar liefst 50% van de productie afnam. Na de oorlog nam dat snel af tot amper 7%. Tot slot slaagden de pantoffelfabrikanten er niet in om zich te herstellen van het productieverlies tijdens de Tweede Wereldoorlog. Enkele jaren na het einde ervan, zat de productiecapaciteit nog steeds 20% lager dan de vooroorlogse productie.

Maar de Unie der pantoffelfabrikanten bleef bijzonder strijdvaardig. Eind jaren '40 ging de pantoffelnijverheid in onze streek "de toekomst met vertrouwen tegemoet" en dat "gesterkt door haar verleden, strijdend in het heden en hoopvol voor de toekomst", aldus voorzitter Serrien.

In maart 2012 onthulde de gemeente Rumst ter hoogte van het Hof van Crequi - waar vroeger een pantoffelfabriek stond - het kunstwerk "De zelfende sloefenmaaksters" van kunstnares Francien Maas. Vier vrouwen, vier leeftijden als symbool voor vier seizoenen en levensfasen. Een eerbetoon aan al die vrouwen die nooit de erkenning voor hun noeste arbeid hebben gekregen.

Een verwijzing naar de ondertussen compleet teloorgegangene pantoffelnijverheid.

Kunstwerk 'De zelfende sloefenmaaksters' van Francien Maas, Rumst

Bronnen

- Pantoffelnijverheid der Rupelstreek, Het Handelsblad, 13 oktober 1949
- Waar zijn ze gebleven, die zelf-ende-sloefen?, Gazet van Antwerpen, 22 oktober 1983
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Zelfkant>
- Beeldhouwwerk 'zelfende sloefenmaaksters' onthuld, Het Nieuwsblad 13 maart 2012

Gebroeders Lamberts

De firma Lamberts uit Terhagen behoorde tot de oudste en grootste pantoffelfabrikanten van de Rupelstreek. In 1905 werd met de fabricage gestart van de destijds bijna uitsluitend gedragen zelfeinden sloefen. Het bedrijf had op z'n hoogtepunt 3 afdelingen die elk een andere soort pantoffels voortbracht: met ge vulcaniseerde zolen, de cousu-retourné en die met geplakte zolen. Het bedrijf beschikte ook over een eigen cartonnageafdeling. Lamberts stelde op het hoogtepunt van zijn activiteiten meer dan 1.200 mensen te werk in Terhagen, Rumst, Boom en zelfs in Mariekerke, deelgemeente van Bornem.

ONZE GROTE SPECIALITEIT :
KAMEELHAARPANTOFFELS

GEWOON-, KRAAG- en SNOW-BOOT MODEL met feuter en lederzolen, aangenaaid_e mousse zolen, ge vulcaniseerde zolen
 PANTOFFELS in FEUTER, PEAU DE PECHE & VELOURS met geplakte lederzolen, ge vulcaniseerde zolen.
 LEDERPANTOFFELS met lederzolen, crêpezolen
 LEDERSANDALEN - WERKPANTOFFELS. Zelfeinden met lederzolen, ge vulcaniseerde zolen.

DE PANTOFFELS GELEVERD DOOR DE FIRMA GEBROEDERS LAMBERTS

zijn :

- gefabriceerd met grondstoffen van EERSTE kwaliteit ;
- bijzonder verzorgd in de afwerking ;
- aan zeer voordelige prijzen en voorwaarden.